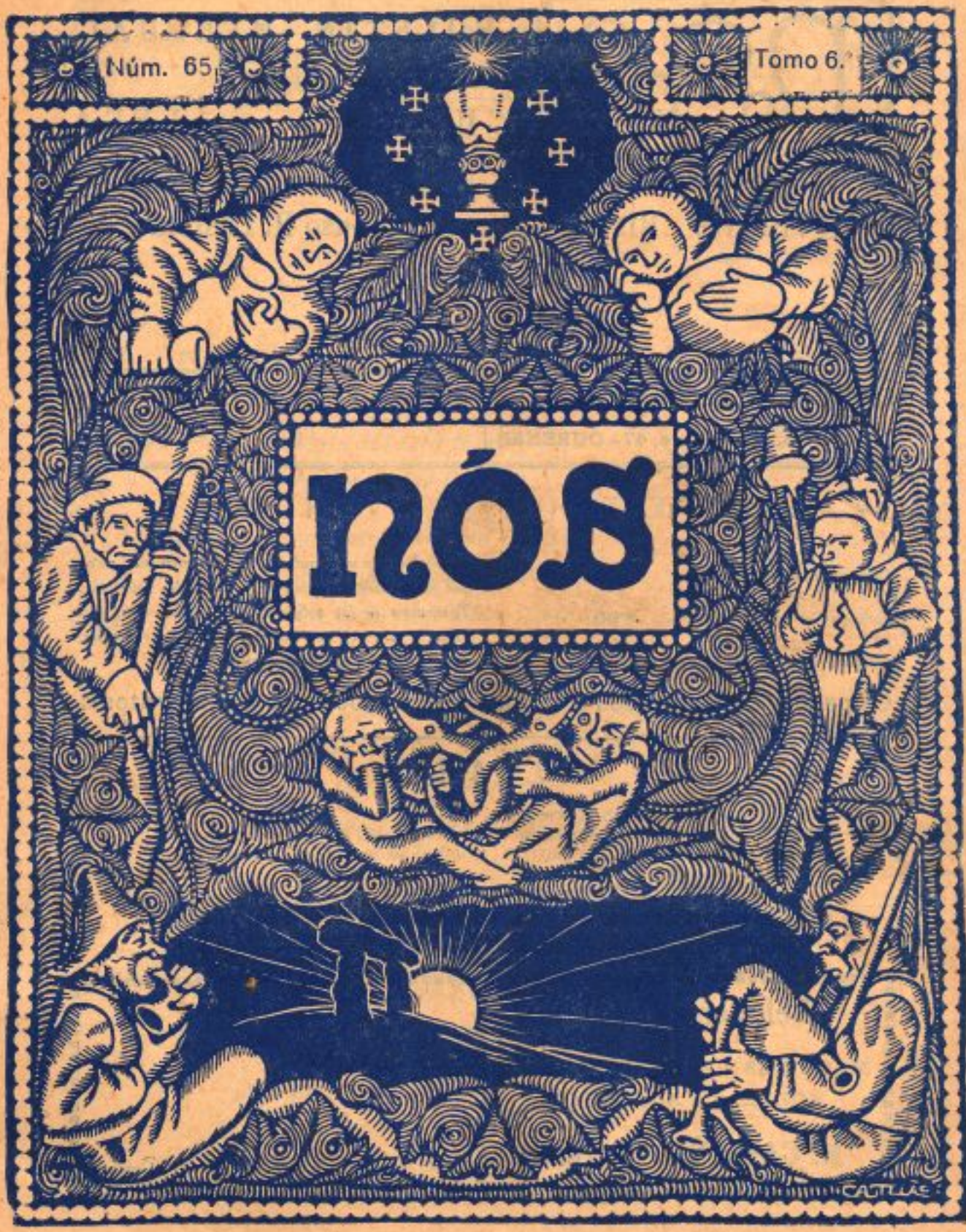
Núm. 65
Tomo 6.
nós
CASTELÃO

nós.

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Real, 36 1.°—A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce námaros, na Península	6'00 *pesetas.*
Fora da Península	8'00 »
Número solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

Río, poema por Euxenio Montes.
Fabricio del Dongo e Federico Moreau, por Ramón Otero Pedrayo.
A nascencia do xeneral La Carrera, Comunicazóns de A. Taboada Roca.
Armórica e Galiza, por S. N.
O Termo Confurco, por Avelino Rodríguez Elías.
As industrias líticas da Guardia.—Novas estazón, por Manuel F. Costas.
Arquivo Filolóxico i-Etnográfico de Galiza.
Os homes, os feitos, as verbas, pol-a Redaución.

Reloxería ZENITH

MAQUINAS PARLANTES DISCOS
AGULLAS e ACCESORIOS

M. CALVIÑO - Ourense

Vicente Risco

Abogado

Santo Domingo, 47-2.° Ourense

NÓS

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XI ★ Ourense 15 de Maio do 1929 ★ Núm. 65

RÍO

E nin siquera tí, río,
has de poder ir ô ceo.

Acádate a mar en éxtasis
pra levarte nun veleiro,
con duas nubes por velas
e co orballo por remo.

Sete cabalos te acadan,
ensillados por o inverno,
sete coores por esporas,
briznas de vento por freno.

Mais nin siquera tí, río,
has de poder ir ô ceo,
que eres vento arrepentido,
que eres terra e non luceiro,
ensono que soña o mundo
pra esquencerse que é penedo.

EUXENIO MONTES

(Do libro «Versos a tres cás o neto», que vai aparecer editado por NÓS).

Fabricio del Dongo e Federico Moureau, ou dous tipos da paixón romántica

«La Chartreuse de Parme» foi pubricada no 1839, «L'Education sentimentale» no 1869; seus herois respeitivos Fabricio del Dongo e Federico Moreau ofrecen un suxestivo tema a calquer meditación sobr'as formas da paixón romántica. Romántica? Ademítimos a palabra sin medo. N'hai outra mais xusta pr'o tempo e o siñificado. ¿Que se propuxeron Stendhal e Flaubert?

Dende logo non se pode dubidar da idea stendhaliana. O autor cría o vivir psicolóxico qu'il houbera desexado. Non sabemos hastra que punto apreciaba o medio italiano dos anos 25 e 30. Pol-a nosa parte non concebimos un Stendhal vivindo, contento, na democracia. Pol-o menos na democracia trunfante, que demarca desmasiadamente os dreitos da paixón. Stendhal non pode alentar n'unha atmósfera estática. Seu «ego» poderoso formouse no ronsel de Napoleón. Non do Emperador. Do xeneral Bonaparte que tendo 27 anos era o mais vello dos soldados qu'invadiron a Italia o 1796. O Bonaparte enxoito, pequeno, febrecente da ponte d'Arcole. A marsellesa revolucionaria e moza, non o himno imperial. A novidade da espada que rachóu abismos novos sementando lóstrigos de paixón.

Os tempos eran ben difrentes pr'o solitario de Croiset. Comparado con Stendhal, Gustave Flaubert aparece ordeado, tranquío, escéutico. Vive com'un burgués e satiriza â burguesia. Pra encobrir a sua tráxica e íntema contradiución adícase a traballar seus libros c'un mimo e técnica de obreiro. Procura unha perfeución: ten agudizado senso do límite. Pode ser un mestre pr'os espritos feitos; non'o entenderon os que temen com'a morte, chegar a facerse algún día. O exotismo é unha pequena axuda, un espellismo coscente, pra engañar â metódica do vivir cotidián. Apesares da sua procurada ouxetividade e da sua indefrenza, percíbese en Flaubert unha tristeza. En Stendhal a vida non deixa compretar unha páxina, nin perfeizoar un tipo, nin coidar do estilo. ¿Pra qué? Mais qu'a groria artística, soña c'a groria dinámica do esprito ceibe. Malo ou bó, é o seu. Quer vivir e vive. ¿Porqué sempre sobr'un paisaxe italián? Os Alpes enseñáronlle o camiño da terra menos burguesa da Europa.

Na selva da «Cartuxa de Parme» trunfa a superior paixón de Fabricio del Dongo. Hastra que punto se pode comprendelo n'outro país e goberno? Chegaría a xefe do estado, a guía das moitedumes: é dicir, a deixarse moldear pol-os máis. A pior disgraza pra Stendhal. Por unha crara contradición ama o país que non tendo vida política disfroita de todol-os luxos do sentimento, e teoriza o amor sin ambición, a ambición sin o dñeiro, a libertade sin a lei, a beleza artística sin o catálogo crítico, o vivir pracenteiro sin o imperio da prensa, o orgulo sin a vanidade, o pecado sempre novo sin o prexudicio de crebar unha moral. O maldizoado despotismo afina a sensibilidade, a astucia, a verba, presta gostosa lediza o prohibido, garda no pobo tod'a istintiva forza non encoberta pol-o uso dos dereitos políticos. Stendhal gran leutor de Rousard e amigo dos castelos do Loira, atopa unha Italia do século dazaseis e non bota moi en falta a ausenza da *ilustración*. Fabricio del Dongo mozo de casa grande rebélase contr'â dogmática da casa. Marcha con Napoleón. Asiste a batalla de Waterloo. Está demostrado qu'a impresión d'ela na «Cartuxa» está feita con anacos de combates da primeira campaña de Italia. Quizais precisamente por iso figura nos Manuales como cadro fiel de pintura histórica. Del Dongo nace c'un privilexio d'amor e de mando. Fa-

cendo todo o contrario do que lle convén alcanza todol-os fís, sin traballo, sin esforzo, com'a cousa mais natural do mundo, porque tén o amor das mulleres, a envexa dos homes e un tipo de xoven cardeal nepote. Apesares das prisiós, dos odios e dos combates, il trunfa sinxelamente como de dereito ll'é debido pol-a superioridade do seu tipo, superioridade qu'il endexamais razonou. O amor atromentado da maravillosa condesa de San Severino, o amor inocente de Clelia Contí, todol-os mais pequenos amores de momento, sonlle rendidos com'un tributo natural. Conserva a sinxeleza d'un gran neno, tod'o contrario da traballosa e calculada sistemática conquistadora do D. Xohan. As amantes non teñen porque queixarse d'il pois non poden situarse ô nivel do que é por natureza principe, gran príncipe intuitivo. ¿Quer isto dicir en Fabricio unha imposibilidade? Non. A imposibilidade siñifica o resultado d'unha longa loita. E un remate. Fabricio está sempre comezando, sempre n'unha adolescenza non mordiscada pol-a razón nin pol-o feitizo do desconsolo. É un gran sportivo que com'os nenos non ten vergonza de chorar nin d'empregar astucias de rapaz. Ten a relixión do neno, a eleganza da «caste, a seguridade da beleza do lago de Garda. Todol-os mais persoaxes da novela gástanse en sabios esforzos d'ambición, d'amor, de disimulo, en todal-as artes que crían enrugas na pel i-esprencia na conduta. Fabricio en todol-os istantes sinceiro non s'estrana de ser arcebispo mais ô morrer Clelia, il morre tamén na Cartuxa, naturalmente c'a lóxica da paixón indiscutida. Demasiado novo pra sentir remordemento ou desespero. Con bágoas, amor e creencias de adolescente. «La Chartreuse» é a novela menos literaria que se podia maxinar, o que realza a sua incomparabre riqueza psicolóxica.

En troques «L'Education» deixa traslocir desmasiadamente ô literato. Federico Moreau razona a sua paixón. Sistemáticamente fracasa como fracasan todol-os seus amigos, tod'o seu tempo. A causa quizais sexa o nativo burguesismo de Moreau. Un pequeno fidalgo de Nogent-sur-Seine parécese moito a un gran burgués. O libro está concebido en pequeno, adrede. ¿Quixo Flaubert unha sátira ou unha elexía? Os tipos secundarios esquematizados afogan a mocedade de Moreau. Fáltalle a forza da intuición; calcula moito con pouca forza de carauter ô alcance da mán. Na «Chartreuse» ronsela tod'o largo da novela unha lembranza de Marengo. O antigo réxime fáise mais fino e sotil pra matar aquila lembranza. N'a «Education» oscílase antr'a pequena repúbrica do 48 e o imperio do 51 despois do pariaugas de Lois Felipe. Hai a concenza d'unha disminución. Federico Moreau garda sempre un grande amor: o dos dazoito anos, mais maxinado que real, e fáille instantáneamente traición pra volver a il com'â primeira pureza. Chega ô final das ilusiós hastra sadisfeito de ser un regular burgués. Il non morrerá por ningunha paixón. No tempo de Flaubert había xa desmasiada intelixenza no mundo.

R. OTERO PEDRAYO.

A NASCENCIA DO XENERAL LA CARRERA

COMUNICACIÓN PRESENTADA AO SEMINARIO DE ESTUDOS GALEGOS

A biografía de tan valente militar pubricada por Vesteiro Torres na «Galería de Gallegos Ilustres» tenno por galego. O historiador Murguía coidaba o mesmo. Martínez Morás—nun traballiño que lle adicou, no N.º 22 do B. da R. A. G. —non se astreveu a facer afirmación algunha sobre este punto.

O hachádego da partida de nacemento do Xeneral, por meu bon amigo o Comandante

de Infantería e gran xeanoloxista D. Xohan Moreno de Guerra, proba qu'estaban trabucados os referidos escritores.

Copia: «—Volumen 54 Fol. 6. (Vicariato General Castrense). «En la ciudad de Málaga en diez y nueve días del mes de agosto del año mil setecientos setenta y cinco. Yo Dn. Juan Soriano Prepósito de la congregación de Sn. Felipe Neri de ella con licencia de Dn. Damián García de la Yedra Capp. del Primer Battn. del Regito. de Infantería de la Princesa Baptizé en la Igla. de los Sts. Mártires de la expresada ciudad un hijo de Dn. Luís de la Carrera Capitán de una de las Compas. del citado Batton. y Regimto. natural de Luzena y de Da. María Antonia Huet su legitima mugr. de Alicante nació el día diez y siete de dcho. mes llamose Martín María de la Asunción Pablo Jseph fué su padrino el hermano Luís Cubero de la misma Congregación a qm. la cognozión espiritual y obligación qu. contrajo Abuelos Paternos Dn. Franco. de la Carrera Natl. de Lora del Río y Da. Isabel Alvarez de Sotomayor de Lucena: Maternos Dn. Luís Huet, Natl. de Liorna e de Da. Barbara Bontempo de Genova y lo firmo—Por la salida del Regmt. no pudo firmar esta Parda. el que hizo el Bautismo y en su defecto lo executó como capp. del Regmt. Damiano García de Yedra—rubricado.»

Non era iñorado entre nós iste apellido. Sin ir mais lonxe, na freigresía de S. Martiño de Gondilín (Melide) según o padrón do Catastro do ano 1753 eran veciños d'alí, entre outros: D. Carlos Martín La Carrera e Mirasol, casado con Da. Micaela Cornexo e Salazar. A casualidade de ter o mesmo nome que o xeneral fíxome cavilar si se trataría do pai, e comencei a averigualo:

No arquivo parroquial de Gondilín faltan cuasimente todas as partidas da derradeira mitade do sigro XVIII.

Na casa en que vivira D. Carlos Martín La Carrera dixéronme que non tiñan vellos papeles, que a casa fora muy rica, pero unha Da. Micaela gastara o caudal n'un pleito co'a casa d'as Figueiras. Atopei, no arquivo do Pazo de Sta. María de Melide, a executoria do pleito (1); pero por ela soilo soupen que Dn. Carlos Martín La Carrera fora xuez do Coto de Sant. Antoíño de Toques.

O Xefe do «Archivo General Militar de Segovia» dime: En el expediente personal del Mariscal de Campo Dn. Martín La Carrera y Huet, muerto el 26 de Enero de 1812 en Murcia, peleando él solo contra siete franceses, no hay constancia del lugar de su nacimiento y los nombres de sus padres». Mais, non hai moito tempo, tiven-a ocurrencia d'escribirlle sobre esto ô réferido amigo e a correo seguido mandoume dita partida de nacimento e mais a de defunción de don Luís La Carrera.

ANTÓN TABOADA ROCA.

Melide, Febreiro do 1929.

(1) «Real carta ejecutoria ganada a pedimento de D.ª Michaela Cornejo y Salazar viuda de D. Domingo Antonio Brabo Veza, de la Ciúade de Santiago; del que en esta Real Chancillería a litigado con D. Pedro Varela Fondevila y Berea, abogado de la Real audiencia de La Coruña Vezo. dé dicho ciudad; sobre la nulidad o balidación del remate y benta judicial de barios vienes en favor de dicho D. Pedro y otras cosas».

Tamén se garda no mesmo arquivo dos herdeiros de Venancio Somoza unha información de nobreza feita a pedimento de «D. Miguel de las muñecas maiz de Salazar» (abó materno da D.ª Micaela) veciño do lugar do Casal, de Sta. María de Camopos (Melide) en que proba sua fidalguía por liña récta de varón «como descendiente de la casa yndanzona de Las Muñecas sita en el dicho Conzejo de Sopuerta» (Vizcaya). Está escrita a varias tintas e ten pintada en colores, sobre pergamiño, o escudo d'armas. A causa de parar tales documentos fol porque dita D.ª Micaela tivo unha irmá chamada D.ª Xosefa, casada con D. Carlos Somoza e Arias-Noguerol, de quenes descenden os actuales donos e o que esto escribe.

NÓS PUBRICARÁ AXIÑA

VERSOS, A TRES CÁS O NETO, por Euxenio Montes.
PELERINAXES (tomo I, con dibuxos de Risco), por Ramón Otero Pedrayo.
ENXANGADAS e O CONTO FOI..., por Victoriano Taibo.
A MORTE DE LORD STAÛLER, por Alvaro M.ª Casas.
NEMANCOS, por Gonzálo López Abente.

ARMÓRICA E GALIZA

A relación antr'as duas terras céltigas—os dous Fisterres, as duas Oestrimnides—encomenzou baixo os millores auspicios. Traducimos eiquí de *An Oaled*, a nota que o bardo Taldir adica a

Os galegos d'España

«O Francés é un Señor condecorado e qu'iñora a Goegrafía. Pódese incluir ao Bretón na mesma categoría. O enseño dado nas escolas estatistas é de tal geito *chauvín* qu'apenas si se consinte en abrir aos rapaces unha pequeniña fenestra car'o Estrangeiro.

«Eu non sei ren das razós d'Estado que pode ter Anastasia pra suprimir dos grandes jornais toda sorte d'información seria que veña da España nin que tratado nos avencella as maus por frente do seu soberán. Esta non é cousa miña.

«Mais eu vexo que nós non sabemos ren (M. Maric Roustan teno dito no Senado) do que pasa na Península Ibérica no tocantes âs Letras, âs Cencias e âs Artes.

«E mais hai aló pol-o menos duas grandes Provinzas que deberan reter toda a nosa atención, e son a Cataluña e a Galiza, unha ollando o Mediterráneo, e outra o Atlántico. A Cataluña. De nome tan Galo... É o mesmo Chefe *Catwllon* quen deixou o seu vocabulo guerreiro na *Catalaunia* da España e nos Campos *Cataláunicos* na Franza. Os Catalás son de raza céltiga, incontestablemente. Ja falaremos d'iso mais longamente; hoxe volvamos a nosa ollada car'o lado da Galiza, ise «Finisterre» ibérico, onde 3 millós d'habitantes irredentistas, aturan o jugo de Castela.

«Iles chámanse a si mesmos no dialecto, O Pobo Galego, ou seña *Ar Bobl Galleg* (le Peuple Gallique), e teñen unha Literatura, unha Arte; unha Arqueología, que non é nin española nin mourisca, senón celta. A caraiterística da sua raza é a saudade din iles, ou seña de ser *sauteuse*, «frondeuse», «legère», como acostuman de presentar aos Celtas. Iles imítanse moito aos Bretós e aos Irlandeses pol-o seu Cristianismo primitivo. N-outro tempo, expón um dos seus liders, Vicente Risco, a Galiza era independente, e fai 50 anos, costituíuse un partido que recrama a Autonomía integral».

Reproduz despois duas cartas do noso Direitor, e remata anunciando a chegada do Castelao: «Non compre que digamos que o Señor Castelao ha ser benvido nos meios Bárdicos de Breiz, e que istes hanlle facilitar na medida das suas forzas a misión de relación cultural de que os seus compatriotas o encarregaron pr'a nosa península».

Outra voz amical veuse juntar co-a do generoso Taldir: é Mr. François Jacob, bardo Dartorig, quen dirige ao noso Direitor a seguinte carta:

«No derradeiro número da revista bretona *An Oaled*, leín a vosa profesión de fé céltiga e o voso chamamento aos vosos irmans celtas da Bretaña... Eu son ditoso de vos dal-o parabén pol-o nobre ideal que vos anima e d'abrir con vosco relaciós epistolares que han ir, eu espero, deic'ás íntimas relaciós da amizade e da fraternidade.

«Bardo do Gorsedd de Bretaña exilado en Occitania, sigo co meirande intrés todal-as manifestaciós inteleituás que a ideia céltiga fai xurdir; pra min, o voso pobo da Galiza é unha nación da nosa raza céltiga; si as vicisitudes da vida si a políteca dos príncipes, si o azar ou o fado da Providenza, vos incorporou ao gran pobo español, cuia historia admirábele m'encantou, eu considérovos sempre coma parentes infortunados... e si antre vós a vella língoa que ainda vive antre nós, tanto nas illas coma no continente, desapareceu de todo, o voso esprito non se modificou e sigue sendo céltigo. Tamén, cando nos tempos heroicos partiu d'Asturias

e de Galiza o manífico movemento liberador cuio coroamento foi a expulsión dos Arabes da peninsua ibérica, era o esprito endejamais vencido dos vellos Celtíberos e o dos Gaélicos o que o animaba... Latinos puros tiveran a corage d'emprendelo... mais a tenacidade pra levalo â vitoria houbéralles faltado. Pobos da Galiza, vos sodes idealistas... é un irmán da Bretaña quen volo di: E o voso idealismo é com'o noso... Despreciando o diñeiro è o mercantilismo que é patrimonio amiudo dos imbéciles, vos ollades mais outo. E o voso esprito domina as contingenzas d'iste baixo mundo... Que aquiles que aman o baixo da vida s'enzoufen n-il... Nós lembraremos que temos unh'alma espirtual que precisa unha mantenza mais idealista... Os pobos d'Europa están chegando â hora da morte porque o pasado e o esprito das suas razas nonos encantan já.

«Mais ha vir un día en que somentes han vivir as naciós que teñan tratado de quedar sendo elas mesmas. A Irlanda, tanto tempo mártir, esperta. A fé céltiga renace en Gales. A concencia bretona afírmase en Bretaña... e ainda na Cornualles ingresa, póñense a estudal-a língoa córnica, desaparecida hai un século... E veleiquí que a Galiza ven tamén a afirmal-o seu desexo de renacencia...

«O Deus dos Celtas nos junta... e eu abesullo o día en que en col da pedra de Pontearéas iremos procramar a nosa fraternidade e as espranzas da nosa raza imortal... Agardando ise día, recibide, querido señor, o mais fraternal apretón de maus.

«A galon è Karauté hur gouen».

J. M. François Jacob

As relaciós fican abertas, e os homes de pensamento das duas terras céltigas juntan os seus curazós na mesma generosa espranza. Agora compre intensifical-o intercámbeo de libros e de revistas. No número que ven, adicaremos un longo espazo ao estudo do movemento bretón e das persoalidades dos bardos Taldir e Dariorig.

E non debemos esquecer de ningún geito que tamén debemos isto ao noso grande e ilustre amigo Philéas Lebesgue, druída Ab Gwenc'hlan.

S. N.

O TERMO "CONFURCO"

¿CÁL É O SEU ORIXE?

Custeada pol-a Deputazón Provincial de Pontevedra, pubricouse no ano de 1904, unha obra do moi erudito e sabio escritor pontevedrés D. Celso García de la Riega, tan discutido ogano—dimpois de morto—pol-a sua tese do orixe tamén pontevedrés de Cristobo Colón.

A obra de referenza, titúlase *Galicia Antigua*, i-está formada por catorce traballos de Xeografía e d'Hestoria da nosa rexión. No sétimo d'eles, discurre o autor sobre do tema «O culto â serpe e a outras divindades». E n-iste traballo, falando do termo *Confurco*, nome con que se destinguen algúns montes e lugares de Galiza, dalle unha espricazón que non me parez acertada.

Ora vamos ver.

«... *urco* se llama una fiera fantástica que desde tiempos antiguos figura en fábulas, leyendas y cuentos galaicos.» Así dí o señor García de la Riega. E mais abaixo agrega:

«En dialecto gallego, *con* es piedra grande más o menos redondeada y sin aristas.» Pasemos pol-o *dialeito*, e sigamos:

«...*fi*, según todas las probabilidades, expresa agujero en lenguas kimricas. Si tales elementos forman el vocablo *Confurco*, y así puede creerse, esa denominación proviene de algún cuento fantástico, o revela la

existencia antigua de un altar a la serpiente o dragón...»

Co respeto que merez a boa memoria do Sr. García de la Riega, que tantos erros desfixo no seu referido libro e mais n-outros dos seus traballos, hei decir o que coido d'ista espricazón da verba *Confurco*.

Nótese que non traducín o que dí o señor García de la Riega, pra que naide teña o direito de decir qu'alterei o testo comentado. E vámol'andando.

O falecido escritor encomenza á espricar o termo *Confurco* pol-a derradeira parte. Eu vou comenzar ô direito, ou sexa pol-a primeira parte.

Con, efeutivamente, quer decir en galego pedra. Cuveiro dí no seu *Diccionario Gallego:*

«Con = peñasco.»

Valladares, no seu *Diccionario Gallego-Castellano*, esprica o sinificado d'iste termo, da mesma maneira.

E Leandro Carré, no seu *Dicionario Galego-Castelán*, dalle a mesma definizón.

«Peñasco. Peña grande y elevada.»

Non hai dúbida, pois, de que *con* é pedra grande.

Imos ver agora a segunda parte da verba. Pra García de la Riega isa segunda parte é o termo *fi;* mais pra mín é tod'o resto do termo: *furco*.

Mais ¿qué o que ven a ser *furco?*

Según Cuveiro, «sesma o la sexta parte de una vara, o sea la medida que resulta desde la punta del pulgar a la del índice, abierta la mano.»

Valladares dalle a mesma espricazón. E no *Dicionario Popular* (portugués) de Augusto Moreno, socede o mesmo.

Temos, pol-o tanto, tres testimonios de moito valor.

Mais diránme qu'a medida *furco*, ou sexan dous terzos do palmo, non é cousa que teña que ver co tamaño ou grandor d'un *con*. Certo.

Pro é que *furco* tamén sinifica outra cousa: lousa de pedra. E eiquí temol-a analoxía.

Antr'os canteiros—cando menos por ista banda—chámaselle *furco* á lousa de pedra que ten de groso un *furco*, ou sexa a que é mais delgada qu'un perpiaño de coarta, ou de palmo, que ven sel-o mesmo.

Pol-o tanto, se *con* sinifica penedo, e *furco* lousa de pedra, coido eu que se debe buscar n-istes dous termos o orixe da verba *Confurco*, e non no *fi* kimrico e no *urco* popular. ¿Non é verdade, leitor?

AVELINO RODRÍGUEZ ELÍAS.

AS INDUSTRIAS LÍTICAS d'A GUARDIA

NOVAS ESTAZÓNS

(Proseguimento)

Recollín *pontadas* e machados ô pé do Hospital.

Na rede de congostras e camiños que levan dende o Calvario e S. Roque á beiramar d-A Guardia, vénse no chán e nos muros pezas aproveitábles.

¿Qué mais, si un día atopei n-unha rúa d'A Guardia, descarnada pol-as fortes chuvias do 26 de Agosto, mesmo frente ô Convento, un intresante pico tallado por ambas faces? (1)

Un día rubindo por un camiño que dende a estrada de Bayona leva á estrada de Tuy

(1) Entregueillo momentos despois ô Sr. Salustiano González con destino ô «Seminario de Estudos Galegos» de Santiago.

(V. gráfico fig. 1) vín varias pedras talladas, antre elas unha nucleiforme que recollín por xulgar intresante. Souben despois por meu amigo D. Xulián López que aquil lugar «Sete Camiños» é o mesmo a que se refire o P. Jalhay no seu artigo «El Asturiense en Galicia». (1)

En resume, que o material é moi abondoso, e que en todol-os puntos da beiramar onde o procurei, acheino. En todal-as fendas que fan os penedos, nos cantos mais afastados, onde hai seixos aparece sempre ista industria.

Teño o convencimento de que en toda a costa galega hai seixos lascados, i-eu invito a cantos viven perto do mar e sexan afeizoados a istes estudos, a que fagan investigazóns nos depósitos de cuarzos rolados, e seguramente non perderán o tempo. Pol-o menos, en caso de resultado negativo, sempre serviría pra saber onde hai utillaxe ô ar libre e onde non.

(1) Boletín Arq.º de la Comisión provincial etc. de Ourens, número 165.

O Conde de la Vega del Sella (1) i-o Profesor Obermaier (2) foron os primeiros en matinar que o *asturiense* debía estenderse por Galicia. O Padre Jalhay (3) engadíu que a industria espallaríase tamén por outros lugares de Galicia e da costa portuguesa.

O MATERIAL

Os picos.—Son os instrumentos que mais abondan e que mais carauterizan ista industria. Consisten en unha peza de cuarcita rolada e lascada n-unha das caras rematando en punta mais ou menos aguda. Conservan na face posterior e na base, que serve de puño, a superficie natural do seixo.

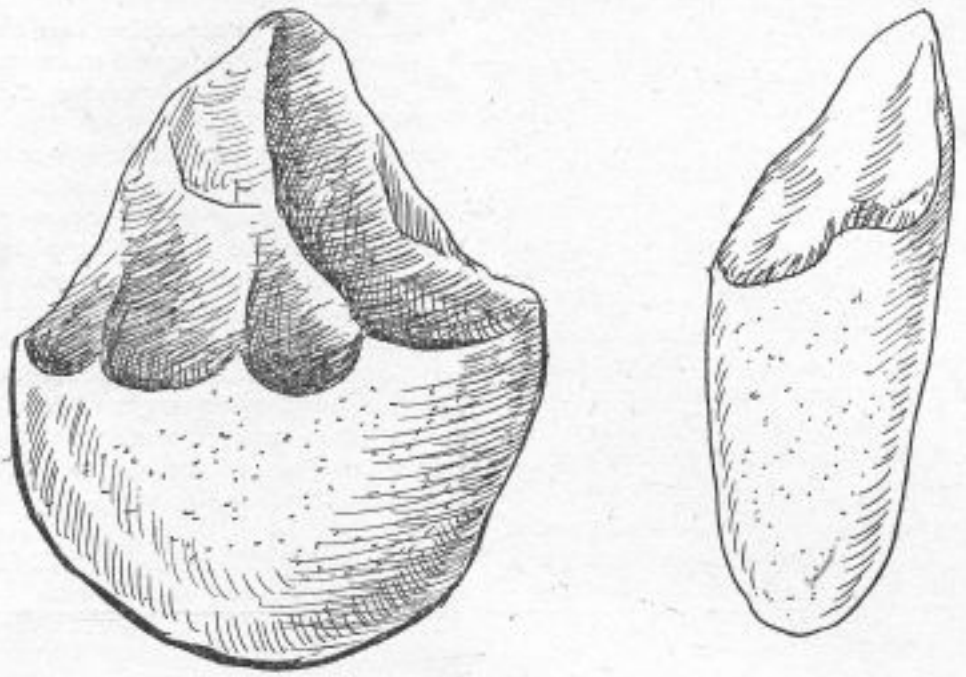

Fig. 2.

Sua técnica e moi primitiva, e compréndese qu-os pirmeiros achádegos isolados que

(1) Conde de la Vega del Sella.—«*El Asturiense*. Nueva industria preneolítica». Memoria núm. 32 da «Comisión de investigaciones paleontológicas y prehistóricas» Madrid 1925.

(2) H. Obermaier.—«Impresiones de un viaje prehistórico por Gallicia», Boletín Arq.º da Comisión provincial de Moimentos de Ourense, núm. 148.

(3) E. Jalhay.—«A Estação asturiense de La Guardia», página 88.

se fixeron de tales pezas, fose considerados como do paleolitico inferior.

«Para obter os picos—dí o erudito R. de Serpa-Pinto (1) comenzábase o lascado da punta pr'a base, retocando as imperfezóns producidas».

A forma dos picos e variadísima, obedecendo mais ô feitío dos seixos i-ôs azares da industria que ôs diversos usos en que poidesen empregarse.

En xeral facianse d-un seixo alongado, mais ás vegadas, tamén utilizábanse mais curtos e inda cáseque redondos como o da fig. 2. Tamén e regra xeral que o lascado sexa por unha sola cara, mais na fig. 3 represéntase un, tallado pol-as duas, i-o que atopei n-unha rúa d'A Guardia (de que falei atrás) tamén é bifacial.

O P. Jalhay descrebe un tipo de pico especial de eiquí, ô que chama *espalmado*. Este destínguese por conservar a superficie natural do seixo, tan solo na cara posterior estando a de diante lascada en toda sua estensión (fig. 4). En Area Grande tamén hai relativa abondancia de picos *espalmados*, mais a non mediar a autoridade do prestixioso arqueólogo nós non veríamos ahí unha modalidade sinón unha imperfeución da industria. A parte inferior dos picos *espalmados* non forma gume, como parez deducirse da sua forma, pol-o menos en catro picos de iste feitío que conservo.

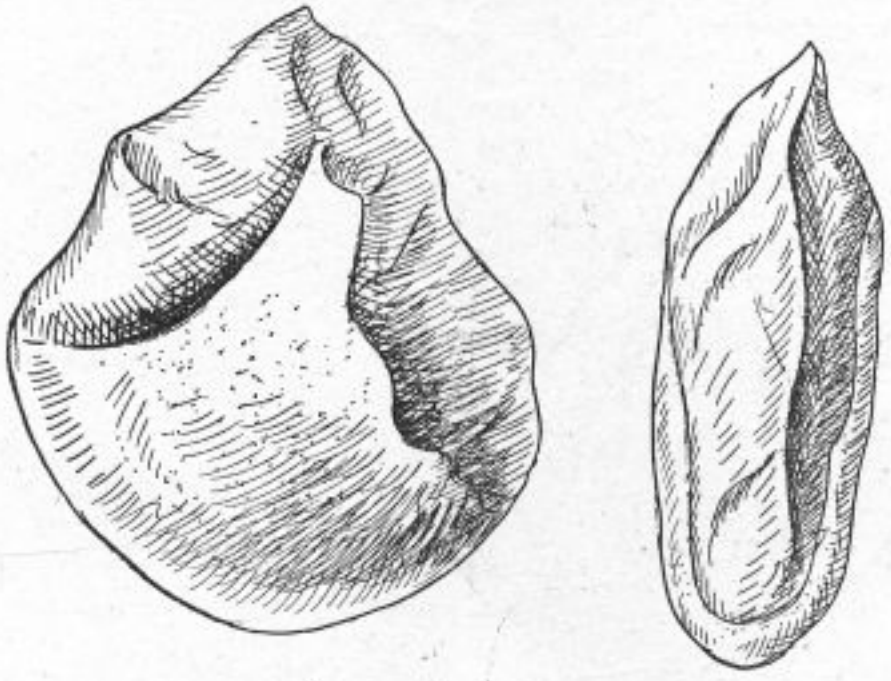

Fig.ª 3.ª

Serpa-Pinto aprecia outro tipo de picos que chama *arredondados* (1). Salvo ô representado na figura 14 de seu dito traballo (que nós incluiríamos no grupo de *machados de abano)* os outros que aparecen na Estampa VII son, ô noso xuizo, picos ben diferenciados, desgastados pol-o mar ou pol-o tempo, ou con defeutos de talla.

É precisamente iste mesmo señor (2) quen dí que moitos instrumentos non obedecen a

(1) R. de Serpa-Pinto.—Op. citada, pág. 32. Por tratarse de estazóns parellas ás nosas, hei de citar e seguir con frecuenza, iste concenzudo traballo.

(1) Serpa Pinto.—Op. citada, pág. 20.
(2) Id. id. id., pág. 21.

necesidades de utilizazón, sinón a modalidades de fábrica.

N'A Guardia abonda ista crás de picos n-unha gradación que vai dos mais arredondados ôs mais agudos, non sendo doado siñalar unha liña que os separe con craridá.

Hai outros picos, que chama *hachuelas* o Conde de la Vega del Sella. Son derivadas d-un seixo cilíndroideo e alongado, apuntado n-unha estremidá. As veces a punta é arredondada facendo un pequeno gume, que xustifica o seu nome de *hachuela,* mais outras, como na fig. 5 (1) preséntase perfeutacaraiterizados porque a superficie natural do seixo na cara anterior prolóngase hastra mais da metade do pico. Istes instrumentos derivan d-un seixo apranado, isto é, de pouco grosor. E isa a úneca causa da sua particularidá.

A fig. 6 representa un curioso pico procedente de Arca Grande. (1) Foi formado d-un seixo cilíndrico partido ô medio no sentido do longo e apuntado por medio de duas pancadas que ô desprender as lascas deixaron unha arista limpa como pode verse na figura. A cara posterior conserva a superficie

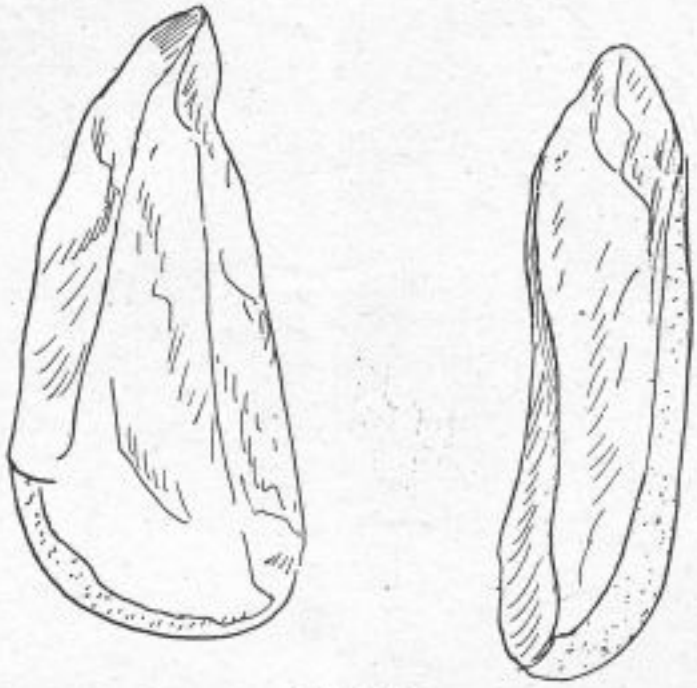

Fig.ª 4.ª

mente diferenciado, i-o mesmo pode ouservarse no que reproduz o P. J. Carballo na sua «Prehistoria» que foi o primeiro instrumento d-ista industria descuberto, seis anos antes dos achádegos do Conde de la Vega.

Ista crás de picos non abonda porque tamén son escasos os seixos que os xeneraron.

En troques son mais frecoentes os picos que chama *ancorenses* Ruy da Serpa-Pinto, do seixo, mais a anterior é prana e presenta a sinal da frautura. Coidamos que ista frautura non foi interminal e que o home *asturiense* limitouse a *apuntar* un seixo que atopou disposto n-isa forma.

As figuras 7 e 8 amostran dous tipos de picos—o derradeiro *ancorense* (2) procedentes do *Matadeiro*. Como pode ollarse, na sua técnica infruíu a forma do seixo.

---

(1) Entregado ô Sr. Castillo con destino á Real Academia Galega.

(1) No Museu de «Pro Monte» n-A Guardia.

(2) Entregado ô Sr, Cuevillas pra o Museu en formazón de Ourens.

MACHADOS DE ABANO

Xa dixen os motivos de darlle tal nome, que acho apropiado, e que lle da o ilustre P. Jalhay.

Son grandes pezas líticas de hastra 2 kilogramos de peso, derivadas d-un seixo tallado por unha ou pol-as duas caras, formando un *tranchant* en *eventail,* xa curvilíneo e inda poligonal collendo tres lados do seixo, xa sensiblemente reitilíneo. Iste instrumento pol-o seu peso debeu usarse co-as duas mans.

Abonda n-algunhas estazóns. Na *Cetárea de Silva* contei hastra 30, como digo n-outro logar, e co-a particularidá de non haber apenas outra crás de utensilios. Tamén queda dito que na citania do Trega hai gran cuantía d-elas.

N-iste grupo comprendemos algúns *picos arredondados* de Serpa-Pinto, como o da figura 14 do seu citado traballo, os *coups-depoing* de Fontes das figuras 1, 5 e 9 e acaso algunha mais do seu dito traballo, e coidamos que tamén encaixarían n-iste grupo os *fendedores asturienses* do Conde da Veiga do Sella.

POUTADAS

Son os pesos de rede e dáselles ise nome antr'a xente de mar da bisbarra d-A Guardia.

Consisten n-uns seixos pequenos, aplainados con duas escotaduras pra poder amarralos c-unha liña.

Seu tamaño é moi vario, mais pódense

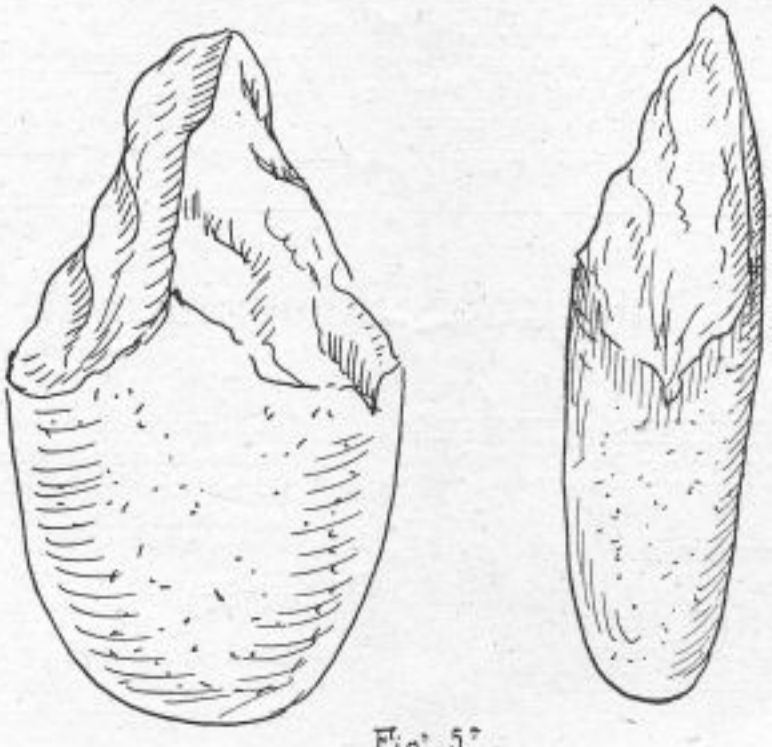

Fig.ª 5.ª

xuntar en dous grupos: «poutadas grandes» e «poutadiñas».

Pirmeiramente, ô ser descuberto nas citanias do interior, foron consideradas como *pesos de tear,* e dispois, ô aparecer nas estazóns da beiramar, xa se lles chama *pesos de rede.*

O Sr. Serpá-Pinto (1) supón que as *poutadas* meirandes das citanias do interior (Briteiros, S. Xulian) serian *pesos de tear.*

Nos non concordamos co-a opinión do ilustre arqueólogo lusitano. Ô noso xuicio as

(1) R. de Serpa Pinto.—Op. citada. Nota 3.ª da pax.ª 29.

poutadas grandes son as propias das redes pois as pequenas non teñen peso pra as arrastrar, máisime si temos en conta que n'aquelas remotas idades, as redes facíanse de codias de arbres, ou de fibras moi toscas, sempre mais pesadas que hoxe. O feito de aparecer nas citanias do interior nada dí en contra d-ista opinión pois podían utilizarse na pesca fluvial; mais, en derradeiro termo, non vemos inconveniente en que tamén fosen utilizadas como *pesos de tear*.

As poutadiñas, por seu cativo peso, soilo podían ser usadas na pesca con liña. Craro está que isto supón o uso de anzó e por tanto prantea un probrema de cronoloxía ô levar o uso d-iste instrumento pol-o menos hastra o *eneolítico*, tan posterior ô *asturiense*. A menos que consideremos as *poutadiñas* como industria compretamente allea ô *asturiense*, tendo doada espricazón a sua coincidenza co-ista civilizazón nas estazóns epigeas, por ter alí unha i outra industria o seu depósito común de primeiras materias.

Podemos engadir que na citania de Santa Trega aparecen as *poutadas* a par dos *anzós* de bronce e de ferro; e que inda hoxe algúns mariñeiros d-ista bisbarra utilizan as *poutadas*, grandes e pequenas, nas suas redes e liñas.

MANUEL FERNANDEZ COSTAS

(Continuará).

N. da R. Os dibuxos están reducidos a'un cuarto do seu grandor

Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza

DITOS REFERENTES A XENTES E POBOS (1)

De Ganade, na Limia.

Curre cás, en Barouzás;
Salta seves, en Paredes;
Campaneiros os de Zás; (2)
Gomariz, pé de perdiz;
Entre Baltar e Tixós
nacen moitas avisiós;
Merendas, na Caridad;
Cás descalzos, en Medeiros;
En Villaza, caza-caza; (3)
Albarellos, cazafellos;
Entre Baltar e Godín
é unha xente moi ruín;
Queima ceras, en Laroá;
San Mamede, xa me fede;
Soutelo, xa me pon medo;
¡Viva o lugar de Ganade
xunto co de Sabucedo!

Da Ría de Ares.

En Ares, non te pares;
en Redes, non te quedes
y-en Camouco, para pouco.

De Canedo, Ourense.

En Untes, bebe e non preguntes.

De Ourense.

Referíndose á mala sona que teñen os veciños da bisbarra do Pereiro de Aguir, díse a cotío: «a xente é do Pereiro».

Desiñazóns xeográficas en cantigas populares. (1)

(1) Véxanse os números 38, 42 e 45 de «NÓS» onde se publicaron ditos referentes a xentes e pobos recollidos pra Castelao en Carballeda (Cotovade); por Ben-Cho-Shey en Santa Marta de Moreiras, Ourense; e por Bouza Brey nas Rías de Arousa e do Eo; así como a nota do número 38.

(2) Campaneiros ou fouciñeiros.

(3) Esta liña e a seguinte van ás veces invertidas.

(1) No número 58 de NÓS pubricase unha recolleita de cántigas populares feita pro R. M. L.

Baixa abaixo, *Castelaos*
que *Porqueira* xa baixóu;
Ganade leva a vaia
porque sempre a levou.

Penín vello, *Penín* vello
e ruín porque o fan,
se lle botan a semente
tamén dá o azafrán.

Penín vello, *Penín* vello
de lonxe pareces vila
se non fora aquel outeiro
que ten o lado de riba.

Variante: no terceiro verso: «con aquela casa nova».

Lugarciño da *Retorta*
de lonxe pareces vila
se non foran os carballos
que tés da parte de enriba.

Lugarciño de *Mixós*
ô lexos pareces vila
se non foran os outeiros
que tés ô lado de enriba.

Adiós vila de *Verín*
paseadora dos guapos,
gastadora dos diñeiros
rompedora dos zapatos.

Adiós vila de *Chaves*
provincia de *Tras os Montes*
o día que non te vexo
meus ollos son duas fontes.

Para *Vigo*, para *Vigo*
miña cariña de rosa,
para *Vigo*, para *Vigo*
esta terra non é nosa.

Si me queres escribire
te daré la dirección
Santa Marta de Moreiras
el pueblo de *Caspiñón*.

As tres primeiras cantigas están recollidas na parroquia de Ganade, na Limia; as outras, sacando a derradeira que din be craramente a sua procedencia, recollínas en Mixós, lugar intresante do val de Monterrey.

BEN-CHO-SHEY.

TOPONIMIA DO PARTIDO DE RIBADEU

COMUNICACIÓN PRESENTADA AO S. DE E. GALEGOS

A desgaleguizazón dos nomes de pobos, freguesías e lugares da bisbarra ribadense escomenzou n'o século XIV, por obra e desgracia dos alcaldes mores e dos segredarios que os señores do condado deron en traguer de Castela. D'aquil tempo data a chamarse *Eo* o río que sempre se chamou *Eu*, e *Ribadeo* â vila que era (e pr'o pobo sigue sendo) *Ribadeu*. E tamén d'a época aquela veu o aumento d'unha *ele* nos nomes de Vilameá, Vilaodrid, Vilandríz, Vilaselán, Vilaframil, Vilavella, Vilaosende, Vilargondurfe, Vilaformán, Vilaorúz, Vilamaríz, Vilarbotote, Vilanxe, Vilarín, Vilaeimil, Vilamar, Vilarfernando, Vilamartín, Vilarmide, Vilapercide, Vilarxubín, Vilarxuane, Vilarmirón, Viladaide e Vilagüíz.

D'ista noxenta castelanizazón salváronse, por rara casualidade, Vilar, Vilachá, Vilasusa e Vilela, quedando a medio traducir *Villaboa* e *Villapena*.

Continuada a obra dos criados dos condes pol-os segredarios dos concellos (que, como dí Lugrís Freire, vivían en pé da mais andróxena cursilería) e mais pol-os descubridores de minas e pol-os xornalistas, axiña perderon a sua enxebreza nomes como: As Aceas, A Madanela, Couxela, Cereixido, Faxarda, Granxa, Gabos, Escataxugos, Requeixo, Roxoseco, Celeiro, Sanxés, Piago Mouro, Sanxillao, Nosa Señora da Ponte, Xudán, Campoxurado, Muruxal, Foxas, A Pontenova, Teixedais y-A Virxe do Camiño, que agora dínse *Las Aceñas, La Magdalena, ¡Cogela!*, etc., etc.

Cos que ainda non se meteu a castelanizazón municipal i-espesa é cos seguintes, que corresponden a lugares, ríus, montes e veigas do partido xudicial:

Abelleira, Abraira, Agolada, Anzas, Augadôce, Bacoreira, Balboa, Barreiras, Barreiros, Barreiriñas, Batais, Benquerencia, Bestilleiros, Boca de Canle, Bodegos, Cabana de Vila, Cabanas, Cabanela, Cabodevila, Cachopa, Cadeira, Cagadoira, Canle, Caneiro, Capela, Carballo, Carboeiro, Carrancón, Carreirachá, Carrizais, Casadaedra, Casal, Casanova, Castelo, Caxigueiro, Cedofeita, Cerdeiral, Cerdeiriñas, Cimadevila, Cocdo, Coirón, Cómarogordo, Conforto, Corbeira, Corredoira, Coto, Coto de Frades, Couso, Couto, Covacho, Covo, Curruda, Chao, Chaogrande, Chao dos Navais, Chousa, Escabeira, Esfolado, Entrasviñas, Espin, Espiñaredo, Espiñeira, Esteiro, Ferreira, Figueirúa, Foleira, Folgosa, Folgueirúa, Follabal, Fondodavila, Fontán, Fontela, Fornos, Foxacos, Fraga, Frieira a Nova, Frieira a Vella, Grandela, Graña, Guildeiros, Herbelle, Hermida, Ínsoa, Ínsua, Lagoa, Lavandeira, Leirado, Lendecoira, Liñeiras, Lodeira, Lóngaras, Loureiro, Lourido, Louro, Lousada, Marelle, Maizan, Margaride, Meirengos, Mestas, Moligueiro, Molinqueimado, Molos, Morgullón, Mousende, Navallo, Noceda, Nogueiredo, Olgueira, Olleiros, Outeiro, Pacio, Paleira, Palmeira, Panturreira, Paradela, Pedaviña, Pedrasalvas, Pedregás, Pedreira, Pena, Penabor, Penacabaleiro, Penacova, Penafurada, Penagradada, Penaquente, Penatallada, Penavella, Penedo, Penela, Penizáis, Pereiraparda, Pereiriñas, Pexegueiro, Picarolas, Pichoca, Piñeira, Pipelo, Pirubeira, Pontegorda, Pontigal, Portela, Portelo, Porto, Porto de Malle, Pousadoiro, Pozomouro, Promontoiro, Pumar da Pedra, Pumarega, Pumarrubín, Quintalonga, Regocorto, Regodaviña, Regodecabana, Regodegalo, Regodomel, Regueira, Regueiral, Remourelle, Requiande, Retorta, Riudove, Saldoira, Saldoiriña, Salgueiro, Sampayo, Santalla, Santalla de Petelos, Santardeiro, Sequeiro, Senra, Silveira, Siñeira, Soenlle, Solleiro, Soutelo, Souto, Souto de Mogos, Sueiro, Terragrande, Tolda, Tombín, Tombo, Trabada, Trabadosa, Valado, Val das Egoas, Val de Caínzos, Valín, Valindarcas, Valiña, Valiños, Veiga, Veiga da Paga, Ventanova, Verdega, Vidueira, Vilar das Pedras.

Todos istes nomes foron respetados hastr'o de agora. Non sería raro que os trocasen calquera día despois de hoxe: fai pouco que o Concello chantou n'unha parede un letreiro que dí: *¡¡Calle de la Ruanueva!!* (as ademiracións poñémolas nós).

F. L. A.

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

COTARELO NA ACADEMIA ESPAÑOLA O SEU DISCURSO

O tema escolleito pol-o Dr. Cotarelo e Valledor pra facel-o seu ingreso na Real Academia Española como representante da língoa galega, non pode ser mais suxestiva. O discurso, escrito en castelán, comenza c'un eloxio da língoa, da poesía e do paisaxe da Galicia. Entrando na materia, dóese do esceso de lirismo e falta de información que arrodea a lembranza do almirante-poeta. Nin hai seguridade no seu nome: quizais fose Cariño que s'atopa en documentos de Pontevedra. A sua estirpe pode vir da casa de Aldán ou Aldao enlazada c'a dos Mariño. Debeu ser de Pontevedra conforme antiga tradición e o feito de ser enterrado na eirexa de San Francisco d'aquila vila, onde tivo casas e herdades. Sin dúbida afeizoado, dende neno, â mar, foi un destemido nauta; a tradición atribuille papel esenzal na conquista de Sevilla. O Dr. Cotarelo insiste no carauter de cruzada que tivo pr'os galegos aquila empresa, e o amor do rei Fernando ôs galegos e ós linaxes, e troveiros da nosa terra que tiveron sona na corte e heredamentos na conquista. Apesares do silenzo das crónicas moitas coincidenzas dan eisatitude â tradición ainda que se non poda demostrar pol-o d'agora, o papel decisivo da

não de Chariño no rompimento da ponte de barcas que xuntaba Sevilla e'o barrio de Triana. Señor da vila de Rianxo como s'acredita documentalmente da sua descenza, estivo casado con D.ª María Xiráldez Maldoado. A sua maor aitividade literaria corresponde ô tempo de Alfonso X, e do seu fillo Don Sancho tivo o tidoo d'Almirante e protexeu a Pontevedra cando o viaxe do Rei a Galicia, en romaxe a Sant-Iago no ano 1286. Despois privado do seu posto ataca en algús poemas a lixeireza do Rei que sin embargo nomeao no 1292 Adiantado da Galiza confiandolle misiós d'importanza na loita contr'a nobreza. N'a anarquía que segue â morte do Rei toma o partido do Infante Don Xohan; i-estando co iste n'unha debesa preto de Ciudad Rodrigo foi asesinado Chariño por Rui Pérez Tenoiro tamén pontevedrés e pai d'ilustre proxenie. Morre o almirante-poeta n'outono do 1295 no seu ano setenta tendo nado probabremente no 1225. Despois da comprida biografía na qu'é de notar a certeira crítica con que o confirma no tidoo d'Almirante, estuda Cotarelo a Obra poética de Chariño. Fixa as datas das descobertas que permiten estudar en textos seguros as vinteoito canciós nas que o señor de Rianxo xurde predomiñantemente com'un poeta do mar, de noble estilo, que rechaza as cántigas de escarnio, e loce nas de amor un erguetto sentimento propio da independenza artística do autor que ostenta feiticeira orixinalidade nos seis «cantares d'amigo» semellantes algunhas no metro e aire musical âs de Martín Codax e Xohan Zorro, de fondo enxebremente galego com'asegura a Señora Michaelis de Vasconcellos. Cotarelo opina que no século XIII habia xa abondo de difrenzas entr'os romances galego e portugués que se non poden apreciar pol-a imperfeución das copias qu'integran os cancioeiros.

Na sesión d'ingreso celebrada o 7 do derradeiro Abril contestou en nome da Academia o Sr. Maura Gamazo, Conde de la Mortera. Fai o eloxio de Cotarelo, indicando as variadas direuciós da sua vida de escritor, investigador, crítico e profesor, especialmente notabre na monografía histórica e no amor ô idioma e âs grorias galegas. «Su vocación es tanto más espontánea cuanto que no ha nacido en tierra gallega, sino en el inmediato confin asturiano, en el privilegiado rincón de Ribadeo, orgullo de propios y admiración de estraños» afirma o Sr. Conde home chamado a un papel importante na política española.

Nosa embora ô Dr. Cotarelo. C'o seu fermoso i-erudito traballo engadíu unha obra fundamental â bibliografía encol da Galiza que tanto debe â laboura do noso ademirado mestre e colaborador.

CERTAME GALEGO-AMERICÁN DE MONTEVIDEO

Pra o Certame orgaizado pol-o «Centro Gallego» de Montevideo, pra comemoral-o cincuentenario da sua fundación, a Academia Gallega dá notiza de ter recibido os seguintes traballos:

Ao tema I, «La Universidad Gallega: su pasado, su presente y su porvenir», un traballo, núm. 26 dos recibidos, lema. «Lope Gómez Marzoa».

Ao tema III, «Galicia en la historia de América», un traballo, o núm. 12, lema: «Hermana Galicia, limosnera ciega, etc».

Ao tema IV, «Fomento del Turismo hacia Galicia», seis traballos, números 1, lema: «Hernando de Salazar»; 7, lema: «El que labora por su pueblo labora por la patria»; 10, lema: «Saentís»; 17, lema: «Luso»; 19, lema: «Espenuca»; e 28, lema: «Conocerse para estimarse».

Ao tema VI, «Inventario de tesoros artísticos en Galicia», un traballo, o núm. 24, lema: «Labor ipse voluptas».

Ao tema VII, «Contribución al estudio de la Historia de Galicia», dous traballos: número 6, lema: «Ideal y Lealtad», e número 27, lema: «Galicia».

Ao tema IX, «Estudio integral del Renacimiento gallego», un traballo, núm. 22, lema: «Dieu et mon droit».

Ao tema X, «Novela de ambiente gallego», cinco traballos, números 16, lema: «Debruzado na fenestra, etc»; 18, lema: «Lonxe da terriña»; 20, lema: «Mañana»; 32, lema: «Esperanza y fé»; e 25, lema: «Mariñana».

Ao tema XI, «Colección de versos en gallego», once traballos: números 2, lema: «Multa pancís»; 3, lema: «Anduriña»; 4, lema: «Montevideo, etc.»; 5, lema: Canta, miña terra, canta»; 8, lema: «Amparádeme»; 9, lema: «Era un home, etc»; 11, lema: «Era com'un sol, etc»; 13, lema: «Pensando en Montevideo, etc»; 14, lema: «Vai facer cincoenta anos, etc»; 15, lema: «Ouilde folla de trevo etc»; e 21, lema: «Bayón».

Dous traballos optantes ao tema XI foron decrarados fora de concurso.

En resume, a predomiñanza dos versiños —foran iles bós!—é verdadeiramente dina de nota. Séguenlle as novelas. En fin, a literatura; en troques escasean os traballos d'outra caste, e mais así e todo, non son os literarios os traballos que hoxe coidamos que predomiñan en Galiza.

CONFERENCIAS EN LUGO

O Circo das Artes de Lugo, seguindo a sua longa tradizón cultural, orgaizou iste

ano un intresante curso de conferencias. Antre os chamados a dalas, fórono os nosos compañeiros Ramón Otero Pedrayo, que disertou en col da obra de Teixeira de Pascoaes, e Vicente Risco, que falou d'Etnografía. Co gallo d'estas confrencias, os nosos compañeiros tiveron ocasión de falar unhas horas co intresante grupo d'inteleituás lucenses, volvendo moi satisfeitos do esprito que os anima e das atenciós que con iles tiveron.

EXPOSIZÓN EN SANT'IAGO

No Salón de «Amigos del Arte» abríu unha exposizón das suas obras o pintor pontevedrés Luís Pintos Fonseca, colaborador de NÓS, a quen desexamos o éisito que de certo merez.

FESTA DOS MAIOS

Orgaizada pol-a Asociación da Imprensa, celebrouse n-Ourense a tradizoal e simpática festa dos Maios, presentándose ao concurso cinco maios, catro da forma consagrada, e un de pantesía, representando unha fonte barroca.

Tamén se celebrou con concurso e prémeos, en Pontevedra.

LETRAS D'AFORA

Nos lle estrane que Mistral non escriba non dispón d'un istante de seu. Mistral que non é somentes un gran poeta sinon tamén un gran político, está metido na preparaceón dos grandes acontecementos que un día estralarán. Está chamado a un papel tan importante com'os de Vitor Hugo e Lamartine.» Istas liñas d'unha carta de Balaguer a un amigo datadas de Febreiro do 1867 evocan un Mistral pouco conecido pois estamos acostumados ô ceibe mozo campesío de Mirella e â ditosa paz do vello poeta qu'escribía no reló da *masía* de Maillane: «Ledo lagarto bebe o sol. ...O tempo decorre ben aixiña-- e quizais choverá mañan.» Mistral e Balaguer, grandes amigos, loitaron pra chimpar dos seus tronos a Napoleón III e a Isabel II, pra estabrecer a repúbrica federal. En Avignon outro poeta Bonaparte Wyse adicoulles un brindis proenzal: «Ouh, musa de Mireya e do forte Calendal, borracha do viño de Deus! e tí Hugo da Caluña forte lanzador dos raios! «Mais os outros repubricanos franceses non podían axudar a quen teimaba, destroindo os departamentos e volvendo â vida âs antigas rexiós, arroinar os principios do 1792. Zola fala de Mistral: «Poeta, xefe de partido, lingüista e revolucionareo.» Disfroitaba d'unha imensa popularidade na Provenza e no Languedoc. Felibres e cataláns fraternizaban: no 1867 os segundos ófreceron a Mistral unha copa de prata onde iban grabados dous versos seus: «Ouh! si me souperan ouvir—Si me quixeran seguir.» O 68 os felibres—Mistral, Bonaparte Wyse, Roumieux e Meyer— devolveron o agasallo cando Balaguer foi elexido Presidente dos Xogos froraes. Banquetes, ovaciós, festa no Montserrat. Mistral recitaba o «Saúdo ôs Cataláns»: «Provenza e Cataluña son duas irmáns fillas da lus sorridente. Un día chegaron os noivos. — Adeus, unha diu a mán ô Rei de España, c'o dos Franceses casouse a outra—Tanto tén! as nobres e fortes razas non esquecen endexamais as grorias do seu sangue.» No Setembre a revoluceón de Cádiz. Os federalistas españoles ficaron esquencidos. Deseguida a guerra franco-prusiana, a repúbrica; na España, Amadeo e o 11 de Febreiro. Mistral, n'istes anos pasou por unha crísis fonda: dálle noxo a repúbrica de Versailles, tén medo da Internacional, como bô labrego trema pensando na guerra civil. Mistral lóxico cos seus sentimentos atopa qu'os calristas son os defensores das liberdás rexionales contra o liberalismo centralizador e compón un canto en honra de D.ª Branca de Borbón: —«Doña Blanca, lis d'España ditoso quen fai a campaña contigo, ditoso quen morre ôs teus pés.» Diant'a surpresa dos amigos catalás Mistral escribelles: —«Fadigado, enoxado da latricada dos abogados demócratas que arroínan, matan e redicolizan ô probe mundo latino, vín con pracer â xoven princesa que se bate pol-a tradiceón da sua raza—» No «Midi» o calrismo era popular e xuntábase co partido de Chambord.

Moitos anos despois seguía defendendo o papel políteco do felibrismo: Federaceón dos pobos, confederaceón latina, renacenza das rexiós n'unha irmandade ceibe e natural. Manifestaciós d'ista idea foron as festas do centenario do Petrarca (1874) e os Xogos froiaes de Montpellier (1875 e 78). Os primeiros asistíu o embaixador da Italia conde Nigra, e o catalán Quintana cantóu as grorias dos pobos mediterráneos. Nos segundos o poeta rumano Alexandri levóu o premio do tema «Oda â raza latina». En todas elas Mistral dixo maravillosos discursos que tiveron grande sona pois lembrando a hestórea d'aquil tempo síntese de que xeito as festas literareas da Proenza espertaban sonoridás europeas e tiveron infroenza na políteca. Como sempre algús paisanos de Mistral foron encarregados de teimar poñer en redícolo a língoa proenzal como arcáica, provincial, contrárea o progreso, e outros

argumentos ôs qu'estamos acostumados en Galiza. Mistral mantívose â outura da sua miseón: celebrando no parque de Sceaux o cuarto centeario da xuntanza da Proenza c'a Francia dixo no seu discurso diante todol-as «élites» do norte: —«Fai catrocentos anos qu'os Estados xenerales da Proenza dixeron â Francea: xuntámonos contigo, non com'un acesóreo que vai ó principal, sinon com'un principal que se xunta a outro principal, é dicir que nós gardaremos as nosas nosas liberdás, as nosas costumes, a nosa língoa. Nós non queremos qu'os escolantes enseñen ôs rapazes a desprezar a língoa e as cousas da nosa casa — e si calan os nosos diputados e senadores, nós os poetas representantes do pobo pol-a gracia de Deus, protestaremos eternamente.» París fai homaxe a Mistral quen rechaza un sillón «sous la comsole». O poeta mantén ergueita a bandeira no seu periodeco «L'Aioli». Simpatiza con Mallarmé, profesor do Liceo d'Avignon. Cando moitos felibres guiados por un senso de repubricanismo anticrerical apartábanse do ideal federalista Mistral sostíñao c'a enerxía d'un mozo. Tiña bós discípulos, entr'eles Ch. Maurras un dos autores da «Decraración dos xóvenes felibres» no 1892 no que se di: «Nós somos autonomistas e federalistas e si en algunha parte, no Norte, algún pobo quer marchar connosco, tendémoslle a man. Un grupo de patriotas bretós demanda o restabrecimento dos Estados da sua ilustre terra. Nós, estamos c'o istes Bretós.» A nova xeneración estaba formada e disposta. Mistral, xa arredor dos sesenta anos, ledo da sementeira e do novo froito espranzado, adicouse a traballar nos seus poemas e libros e na fundaceón do Museo de Arlés, índice do vivir da Proenza, orgaizado pol'o seu mór poeta.

R. O. P.

LIBROS

ARTUR DE MAGALHAES BASTO.—«NA AGONÍA DUM RÉGIMEN. OS ÚLTIMOS ANOS DA VIGENCIA DO FORAL DO PÓRTO». Coimbra, 1928.

O erudito investigador Magalhães Basto fixo separata do traballo que deu a luz «O Instituto» facendo estudo da carta-foro que, dada ô Porto pol-o bispo Don Hugo en 1123 e dempois de sete séculos de vixenza, veu morrer, atravesando episodios luctuosos de constitucionaes e absolutistas e resistenzas mais ou menos dipromáticas entre o poder civil e o egrexásteco, en definitiva, a mans do Mousinho da Silveira, o eisilado de París, na lei de 13 de Agosto de 1832 abolindo os dereitos forais. Todo elo constituie interesante episodio da historia interna portuguesa n-un período tan axitado como o que a principios do século XIX viviron os nosos irmáns veciños, cuios liberaes emigrados dempois da revolta portuense de 16 de Maio chamada *Belfastada* foron acollidos por Galiza garimosamente facéndoselles doce a fuxida da sua pátrea.

Unha vez mais o Sr. Magalhães Basto danos boa proba dos seus talentos que tanto levan alumeado a historia contemporánea de Portugal.

F. B. B.

REVISTAS

A NOSA TERRA, 1.° Abril, 1929.

SUMARIO: *Ao decorrel-os días.—A terra prometida*, por R. Otero Pedrayo.—*Con ferreñas e pandeiro*, por Damil.—*Versos* de X. Lamenú.—*O sentimento nazonalista e o internazonalismo* (proseguimento) por Ramón Villar Ponte.—*Un comentario sobre o tema do turismo*, por Fiz Mosteiro.—*Homenaxe aos mortos.—A festa da arbre froital.—Dóas*, por Antón Goy Díaz.

BOLETÍN DE LA REAL ACADEMIA GALLEGA, Cruña, 2 Marzal, 1929.

SUMARIO: Retrato del R. P. Celestino García Romero.—*Puentedeume y su comarca* (continuación), por Antonio Couceiro Freijomil.—Sección oficial: *Junta ordinaria de 23 de Febrero de 1929; Junta Extraordinaria Pública de 23 de Febrero de 1929* (Recepción de Vicente Risco); *Obras adquiridas por compra y donación, revistas y periódicos*. Noticias: *Relación de los trabajos recibidos para el Certamen Gallego-Americano de Montevideo* (que reseñamos aparte). —*Colección de documentos históricos*.

GALICIA CLÍNICA, A Cruña, 15 Abril, 1929.

RECIBIMOS o primeiro número d'esta notábele revista médeca que se pubrica na Cruña, e cuia aparizón, coma a de todo esforzo centífeco que se faga na nosa Terra, que tanto precisa d'elo, saúdamos con agarimo, considerando aos que n-ela escriben coma compañeiros de traballo na obra da renacencia galega. Aplausamos tamén o seu propósito de facérense orgao dos médecos de Galiza e de traballaren pol-a sindicación profesional dentro da región.

O número trai os traballos seguintes:
Nuestros propósitos.—Peritaje médico en accidentes del trabajo, por o Dr. Aurelio Gutiérrez Moyano. — *Estado actual de la Patogénesis y del tratamiento del Cáncer,* por Dr. A. Montes Najera.—*Sobre enucleación prostática trasvesical,* por Eliseo Sández Otero.- *Sobre la Ptosis gástrica,* por Dr. J. Wertheimer.—*La Sanocrysina en la luberculosis pulmonar,* por Plácido Peña Novo.—*Un caso de meningitis,* por Dr. Aurelio Gutiérrez Moyano.—*Tratamiento de las adenopatías bacilares por los agentes físicos,* por A. S. M.—*Paraplejia familiar espasmódica,* por Dr. Eduardo Pérez Hervada.—*Los especialistas.—El parto a hora fija,* por el Prof. Pablo Delmas, de Montpellier. — *Laboratorio del práctico. — Notas sueltas.—Jubilación de Médicos titulares,* por F. Alemany.

A ÁGUIA, Nobro. e Debro. 1928, Porto.

SUMARIO: *O Açoriano e os Açores,* por Vitorino Nemesio.—*Notas biograficas sôbre Eça de Queiroz,* por Adolfo Casais Monteiro.—*Fraseu sem nexo,* por Sant'Anna.—*Letras galegas,* por V. R.—*Colegial* (poesia), por José Régio.—*Soneto,* por Antonio de Sousa.—Ilustração, *Apontamentos,* por Carlos Carneiro.—*Bibliografia,* por A. C. M. e J. S. D.

O INSTITUTO, Coimbra, 4.ª Série, volume 5.º num. 5.

SUMARIO: *Sciencia e espionagem.—Na véspera da guerra das laranjas,* por Fidelino de Figueiredo.—*O ensino da morfología humana,* por Geraldino Brites.—*Subsidios para a historia da música em Portugal,* por Sousa Viterbo.—*Nota sobre o novo poema «Sulamite» de Manuel da Silva Gaio,* por Silvio Lima.—*Sur la courbe de von Kock,* por Vicente Gonçalves.—*Raizes da alma latina;* por Estanco Louro.—*Varia.—Publicações periodicas.*

BIBLOS, Coimbra, Janeiro e Fevereiro, 1929.

SUMARIO: A. Gonçalves, *Joaquim de Vasconcelos.*—Hubert Gillot, *Chateaubriand.* —José Maria Rodrigues, *A dupla rota de Vasco da Gama em «Os Lusiadas», V, 4-13, e as objecções do Sr. Almirante Gago Coutinho.* — Vergilio Correia, *A Arquitectura em Portugal no seculo XVI.*—Mario Brandão, *Os Professores dos Cursos das Artes nas escolas do Convento de Santa Cruz, na Universidade e no Colégio das Artes de 1535 a 1555.* — Guido Battelli, *Domenico Vandelli e il Giardino Botanico de Coimbra.*—Leon Bourdon, *Boletim bibliografico da Sala francesa.*—Varia: *Bicentenario do nascimento de Lessing Sessão commemorativa na Faculdade de Letras.*—P. Jose dos Santos Mota, *Métrica de Camões.*

BROTÉRIA, Pôrto, Abril, 1929.

SUMARIO: *O Papa,* por Raúl Machado.—*De Desio ao Vaticano,* por Raúl Machado. *Sete anos de Pontificado,* por Paulo Durão Alves.—*Tres grandes aspirações,* por Paulo Durão Alves.—*Pio XI e as Sciencias,* por Eugénio Jalhay.—*A Questão romana,* por Raúl Machado.—*O Jubileu de 1929,* por J. Creusen.—*Teresinha,* por Paulo Durão Alves.—*Notas bibliográficas.—Obras recebidas na Redacção.—Efemérides.*

AN OALED, Carhaix, Cornouaille, Bretagne, primer trimestre, 1929.

SUMARIO: *Armórica.—Le Foyer,* par Le Besgue.—*Les minorités mondiales,* par Taldir.—*La question d'Alsace au Parlament. — Reponse á des essais critiques.— Déraciné* (suite), par Leon Le Berre.—*La belle histoire de M. Saint-Hervé,* par Pierre Allier.—*Un bardo jacobin* (suite), par Le Mercier d'Ern.—*Arthur de la Borderie,* par A. Le Cairn.—*Buez eur paour Kez Kouer,* gant Juluan Godest. — *Er Venetiz,* gant Gwenfrewi. — *Pajenad ar Varzonies. — Chronique de la Lutte.—Echos et Nouvelles. - Kalon Anna.—Bibliographie.—Carnet de nos Abonnés.—Annonces.*

Esta revista armoricán, cuio tídoo ven ser *o fogar breton,* é a continuadora de *Le consortium breton,* e o boletín trimestral do rexionalismo bretón e do bardismo, administrado por M. M. Jaffrennou, Dr. Cotonnec e Dr. Menguy, aparecendo en Carhaix, no Cornualles bretón. Ela danos novas do movemento político, literario e económico da Armórica renacente, insere notabilísmos traballos literarios e eruditos, e concede fonda atención ao movemento renacente de todal-as terras célticas e d'outros países do mundo. No número que reseñamos, ven unha nota referente á Galiza feita pol-o noso ilustre amigo, o bardo Taldir (M. Jaffrennou) que reproducimos n-outro lado.

NÓS, ao acusar recibo da revista irmá, envía un saúdo fraternal aos condutores da fermosa renacencia da Armórica, e fai os mais ferventes votos pol-o seu trunfo e pol-a grandeza da Céltiga futura.

Imprenta NÓS, Real 36-1.º, A CRUÑA

P A R D O

ÓPTICO CENTÍFICO

Preguntoiro, 32
SANTIAGO

San Andrés, 50
A CRUÑA

CASA EISCRUSIVAMENTE ADICADA A ÓPTICA CENTÍFICA

FOTOGRABADO

Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos

Talleres de fotograbado ESPASA-CALPE S. A.

Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

Xa apareceu

o segundo libro de

C O U S A S

por CASTELAO.

F. ROMAN E SACO

DROGUERIA

e FARMACIA

Pereira, 19

Teléfono 28

OURENSE

Use o novo cristal PUNTAL, fabricación de Zeis,
e escrusiva da

CASA DE LOS LENTES

Plaza Mayor, 18. OURENSE.

Droguería e Farmacia

LUIS FÁBREGA

Progreso, esquina a Luís Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE
Plumeiros **RAFIUM**

De mais dura qu'os de pruma e limpan millor. Véndese en todol-os estabrecimentos do ramo

Andrés Perille - OURENSE

Lea vostede

Os Camiños da Vida

por R. Otero Pedrayo.

BODEGAS GALLEGAS, PEARES E OURENSE

Viños finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE
LOS GALLEGOS blanco e tinto

Macía e Valeiras, Apartado 18 - Ourense

SANATORIO QUIRURGICO DE SAN LORENZO

SANTIAGO DE GALICIA

DE LOS PROFESORES

D. Fernando Alsina y **D. Antonio M. de la Riva**

CIRUJANO — GINECÓLOGO

Establecimento dotado de todol-os elementos que exixen a terapéutica e a hixiene modernas, situado nas aforas da poboazón, moí cerca do paseo da Ferradura

Teléfono número 195

Pra detalles, calquera dos Direitores ou o Médico interno

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás suas altas calidades meicifás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ô perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitísmo.

1pta PASTILLA

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa é o mellor. Honra á Galicia no mundo enteiro

AGUAS DE

MONDARIZ

FUENTES DE GÁNDARA Y TRONCOSO

Propiedad de los Sres. Hijos de Peinador

Véndese en todal-as Boticas, Drogueirías Hotels, Depósitos d'augas minerás, Restaurants e vagós-camas de todol-os trés

As mais indicadas en casos de artitrismo, desnutrizón, diabetes, obesidades diversas, doenzas do aparello dixestivo, anemia e neurastenia

Riquisma auga de mesa gaseada naturalmente.

MONDARIZ - BALNEARIO

a 35 kilómetros de Vigo